

Артем Данілов

доктор філософії в галузі права,
голова Комітету з питань науково-методологічного
розвитку та професійної експертизи
Національної асоціації арбітражних керуючих України
(Одеса, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-0355-4973>
danilov.a@hotmail.com

УДК 347.736:347.518:347.155

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КОРПОРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ БОРГІВ У ПРОЦЕДУРАХ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правової природи вимог про субсидіарну відповідальність за доведення до банкрутства, солідарну відповідальність керівника за несвоєчасне звернення до суду в умовах загрози неплатоспроможності та відшкодування збитків неплатоспроможному банку за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Для їх узагальненого позначення запропоновано використовувати поняття “корпоративно-деліктні борги”.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні правової природи корпоративно-деліктних боргів і визначенні їх впливу на оцінку добросовісності боржника при вирішенні питання про звільнення фізичної особи від таких зобов'язань.

Обґрунтовано, що корпоративно-деліктні борги не охоплюються винятками, передбаченими ч. 2 ст. 134 Кодексу України з процедур банкрутства, а тому сама по собі їх правова природа не виключає можливості звільнення боржника від таких зобов'язань.

Запропоновано авторську методологію вирішення питання про звільнення фізичної особи від корпоративно-деліктних боргів, відповідно до якої добросовісність боржника виступає предметом судової оцінки, а принцип пропорційності – методом її здійснення. Такий підхід передбачає комплексне врахування характеру та підстав виникнення корпоративно-деліктного боргу, наявності кримінально-правової кваліфікації відповідної поведінки, поведінки боржника під час проходження процедури неплатоспроможності та наслідків подальшого збереження боргу для досягнення його компенсаційної мети.

Зроблено висновок, що корпоративно-деліктні зобов'язання самі по собі не виключають можливості звільнення фізичної особи від боргів, а вирішення цього питання має здійснюватися з урахуванням добросовісності боржника та інших обставин конкретної справи.

Ключові слова: неплатоспроможність фізичних осіб; звільнення від боргів; добросовісність боржника; корпоративно-деліктні борги; субсидіарна відповідальність; солідарна відповідальність; принцип пропорційності.

Одним із ключових елементів сучасного інституту неплатоспроможності фізичних осіб є механізм звільнення боржника від непогашених зобов'язань, спрямований на його економічну реабілітацію та відновлення

можливості повноцінної участі у цивільному обороті. Водночас практичне застосування цього механізму дедалі частіше пов'язано з необхідністю вирішення питання про можливість звільнення від боргів, що виникли внаслідок притягнення особи до субсидіарної відповідальності за доведення до банкрутства, солідарної відповідальності керівника юридичної особи або відповідальності за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) про відшкодування шкоди, завданої пов'язаними особами неплатоспроможному банку.

Особливу складність становить те, що зазначені вимоги, з одного боку, не віднесені законодавцем до переліку винятків, передбачених частиною другою ст. 134 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ)¹, а з іншого – їх виникнення безпосередньо пов'язане з неправомірною поведінкою особи у сфері корпоративного управління. Водночас сучасна практика Верховного Суду виходить із того, що вирішення питання про звільнення фізичної особи від боргів нерозривно пов'язане з оцінкою добросовісності її поведінки, що істотно ускладнює визначення правової долі зазначеної категорії вимог.

За таких умов проблема звільнення фізичної особи від відповідних зобов'язань виходить за межі формального тлумачення ст. 134 КУзПБ і потребує комплексного дослідження правової природи цих вимог, їх місця у системі винятків із загального правила про звільнення від боргів, а також визначення критеріїв оцінки добросовісності боржника при вирішенні цього питання. Її розв'язання має важливе значення для забезпечення єдності судової практики, реалізації реабілітаційної функції процедур неплатоспроможності та подальшого розвитку доктрини звільнення фізичних осіб від боргів.

Окремі аспекти правового регулювання процедур неплатоспроможності фізичних осіб, добросовісності боржника та відповідальності контролюючих осіб уже отримали належне висвітлення в сучасній юридичній літературі. Зокрема, проблематика добросовісності учасників цивільних правовідносин досліджувалася у працях Р. Таш'ян² і К. Валігури³, особливості добросовісності у корпоративних правовідносинах – В. Жорнокуй⁴, відповідальності контролюючих осіб у справах про банкрутство – І. Бутир-

¹ Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовт. 2018 р. № 2597-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>> (дата звернення 25.06.2026).

² Р. Таш'ян, 'Добросовісність як загальна засада цивільного законодавства' [2025] 4 *Juris Europensis Scientia* 21–25 <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2025.5>.

³ К. Валігура, 'Принцип добросовісності як категорія цивільного права' [2020] 4 *Підприємництво, господарство і право* 11–16 <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.02>.

⁴ В. Жорнокуй, 'Категорії "розумність" і "добросовісність" у контексті притягнення до відповідальності членів органів акціонерного товариства за його борги', *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна, Харків, 24 трав. 2019 р.* (ХНУВС 2019) 139–143.

ської⁵, а природи зобов'язань, нерозривно пов'язаних з особою боржника, – В. Погребняка⁶ та Є. Шинкарьової⁷. Водночас питання впливу корпоративно-деліктних боргів на оцінку добросовісності боржника у процедурах неплатоспроможності фізичних осіб та визначення меж його звільнення від таких зобов'язань комплексного наукового дослідження не отримало, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою цієї статті є комплексне дослідження правової природи корпоративно-деліктних боргів і визначення їх впливу на оцінку добросовісності боржника при вирішенні питання про його звільнення від таких зобов'язань у процедурах неплатоспроможності фізичних осіб. Дослідження ґрунтується на гіпотезі, що сама по собі належність вимог до цієї категорії не є достатньою підставою для відмови у звільненні від боргів, а вирішальне значення має комплексна оцінка добросовісності поведінки боржника з урахуванням правової природи відповідних вимог та обставин їх виникнення.

Для досягнення зазначеної мети обґрунтовується доцільність використання узагальнюючого поняття “корпоративно-деліктні борги”, визначаються їх місце у системі винятків, передбачених ч. 2 ст. 134 КУЗПБ, та пропонується комплексний підхід до оцінки добросовісності боржника, заснований на принципі пропорційності.

*Деліктна природа солідарної, субсидіарної відповідальності
та відповідальності пов'язаних з банком осіб:
усталений підхід Верховного Суду*

Спільною передумовою виникнення корпоративно-деліктних боргів є вчинення цивільного правопорушення у сфері корпоративного управління юридичною особою. У практиці Верховного Суду сформувався послідовний підхід, відповідно до якого як субсидіарна відповідальність за доведення юридичної особи до банкрутства, так і відповідальність пов'язаних з банком осіб за позовами ФГВФО мають деліктну природу та ґрунтуються на загальних засадах цивільно-правової відповідальності.

Так, у постанові від 19.06.2024 у справі № 906/1155/20 (906/1113/21)⁸ Верховний Суд зазначив, що субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства узгоджується з положеннями ст. 1166 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та має деліктну природу. Подібні висновки щодо делікт-

⁵ І Бутирська, ‘Банкрутство фізичних осіб: проблеми теорії та практики’ [2021] 1 Економіка та право 89–95 <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.01.089>.

⁶ В Погребняк, ‘Вимоги кредиторів, від виконання яких боржник – фізична особа не звільняється після завершення судових процедур у справі про неплатоспроможність’ [2025] 3 Нове українське право 92–101 <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.12>.

⁷ Є Шинкарьова, ‘Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора, за цивільним законодавством України’ (дис д-ра філософії: 081 Право, 2021) 217.

⁸ Постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 19 червня 2024 р. у справі № 906/1155/20 (906/1113/21) <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120341855>> (дата звернення 25.06.2026).

ної природи солідарної відповідальності керівника боржника згідно зі ст. 1, частинами 1, 2 ст. 34, ч. 6 ст. 39 КУзПБ зроблено Верховним Судом і в постанові від 04.09.2024 у справі № 908/3236/21⁹. Аналогічно Велика Палата Верховного Суду у постанові від 25.05.2021 у справі № 910/11027/18¹⁰ вказала, що притягнення пов'язаних з банком осіб до відповідальності можливе лише за умови встановлення всіх елементів складу цивільного правопорушення: протиправної поведінки, шкоди, причинного зв'язку та вини.

Отже, на сьогодні ustalеним є підхід, відповідно до якого всі перелічені правові конструкції мають деліктну природу та виконують компенсаційну функцію. Водночас варто звернути увагу на те, що сама по собі деліктна кваліфікація ще не означає їх повної тотожності класичній моделі відшкодування шкоди, що потребує окремого аналізу особливостей механізму формування таких вимог.

Особливості правової природи корпоративно-деліктних боргів

Попри деліктний характер підстав виникнення корпоративно-деліктні борги не можуть ототожнюватися з класичними деліктними зобов'язаннями. Вони характеризуються самостійною правовою моделлю, яка відрізняється від загальних деліктних конструкцій щонайменше чотирма взаємозв'язаними ознаками: особливим об'єктом посягання, специфічним механізмом визначення розміру відповідальності, особливим механізмом прояву шкоди та спеціальним предметом її компенсації.

Першою відмінністю є особливий об'єкт посягання. Як було обґрунтовано в попередніх дослідженнях автора¹¹, у випадках доведення до банкрутства або неплатоспроможності банку безпосереднім об'єктом протиправного посягання виступає не окреме майно чи майнове право, а платоспроможність юридичної особи як юридично значущий стан її майнової автономії та здатності самостійно виконувати свої зобов'язання. Саме тому негативний результат протиправної поведінки проявляється не лише у вибутті окремих активів або збільшенні обсягу боргів, а насамперед у втраті здатності юридичної особи чи банку функціонувати як самостійний учасник цивільного обороту.

Другою особливістю є механізм визначення розміру відповідальності. Якщо у класичному деліктному зобов'язанні розмір шкоди визначається безпосередньо як наслідок протиправної поведінки (статті 22, 1166 ЦК

⁹ Постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 04 вересня 2024 р. у справі № 908/3236/21 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122021182>> (дата звернення 25.06.2026).

¹⁰ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 травня 2021 р. у справі № 910/11027/18 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>> (дата звернення 25.06.2026).

¹¹ А. Данілов, 'Право на платоспроможність юридичної особи як самостійний об'єкт правової охорони у банкрутстві' (Рукопис статті, поданої до друку в журналі "Економіка та право") <https://drive.google.com/file/d/1dCcKzZOP46i_FuMjuf7caHDtQvzgXG8/view> (дата звернення 25.06.2026).

України)¹², то у справах про субсидіарну відповідальність та у справах про відшкодування збитків за позовами ФГВФО між поведінкою відповідача та остаточним розміром відповідальності існує додаткова юридична ланка у вигляді спеціальної процедури банкрутства або ліквідації неплатоспроможного банку. Саме в межах цієї процедури формується ліквідаційна маса та визначається остаточний дефіцит майна.

У зв'язку з цим, на відміну від класичного делікту, де розмір шкоди безпосередньо залежить від протиправної поведінки заподіювача, у справах про субсидіарну відповідальність та за позовами ФГВФО розмір завданої шкоди і розмір відповідальності не перебувають у прямій залежності та можуть як перевищувати один одного, так і бути меншими. Остаточний розмір відповідальності визначається не розміром первинно заподіяної шкоди, а різницею між розміром визнаних вимог кредиторів та вартістю ліквідаційної маси, сформованої за результатами відповідної процедури.

Третьою відмінністю є особливий механізм прояву шкоди. На відміну від класичного делікту, де шкода безпосередньо завдається конкретному потерпілому, у випадках доведення до банкрутства чи неплатоспроможності банку безпосередньо потерпілою особою є сама юридична особа (банк), яка втрачає платоспроможність. Майнові втрати кредиторів мають похідний характер і проявляються лише через недостатність ліквідаційної маси для задоволення їхніх вимог. Отже, кредитори неплатоспроможного боржника не є безпосередніми потерпілими від протиправної поведінки деліквента, а набувають статусу потерпілих лише внаслідок недостатності ліквідаційної маси.

Четвертою особливістю є предмет компенсації. Якщо відповідно до статей 22, 1166 ЦК України відшкодуванню підлягає повний розмір шкоди, безпосередньо завданої потерпілій особі, то у випадках субсидіарної відповідальності та відповідальності пов'язаних з банком осіб предметом компенсації є не вся шкода, заподіяна майновій сфері юридичної особи чи банку, а лише та її частина, яка після завершення ліквідаційної процедури залишилася непокритою активами та становить дефіцит ліквідаційної маси. Відповідно компенсаційна функція цих механізмів спрямована не на відновлення майнової сфери окремого кредитора, а на поповнення ліквідаційної маси для забезпечення пропорційного задоволення вимог усієї сукупності кредиторів.

Отже, хоча субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства, солідарна відповідальність керівника боржника та відповідальність пов'язаних з банком осіб мають деліктну природу, вони істотно відрізняються від класичної моделі деліктного зобов'язання за об'єктом посягання, ме-

¹² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення 25.06.2026).

ханізмом визначення розміру відповідальності, способом прояву шкоди та предметом її компенсації. Сукупність цих особливостей свідчить, що корпоративно-деліктні борги становлять самостійну категорію майнових вимог, правова природа яких не дає змоги вирішувати питання про можливість звільнення від них виключно на підставі їх формальної належності до деліктних зобов'язань.

Місце корпоративно-деліктних боргів у системі винятків із правила про звільнення фізичної особи від боргів

Першочерговим питанням при вирішенні проблеми звільнення фізичної особи від корпоративно-деліктних боргів є визначення того, чи належать відповідні вимоги до категорій зобов'язань, від виконання яких боржник не звільняється після завершення процедур неплатоспроможності. Частина 2 ст. 134 КУзПБ установлює вичерпний перелік таких вимог, а тому, як виняток із загального правила про звільнення фізичної особи від боргів, підлягає вузькому тлумаченню та не може бути довільно розширена шляхом аналогії закону чи розширювального тлумачення.

Очевидно, що корпоративно-деліктні борги не належать ані до аліментних зобов'язань, ані до вимог про відшкодування шкоди, завданої життю чи здоров'ю фізичної особи. Відтак єдиним дискусійним питанням залишається можливість їх віднесення до категорії інших вимог, нерозривно пов'язаних з особистістю боржника.

Однак сама по собі обставина, що відповідний обов'язок виникає внаслідок особистої протиправної поведінки боржника, ще не свідчить про його нерозривний зв'язок із особистістю. У цивілістичній доктрині до вимог, нерозривно пов'язаних з особистістю боржника, традиційно відносять зобов'язання, виконання яких залежить від його індивідуальних якостей, має особисто-довірчий (фідуціарний) характер або не допускає заміни боржника без втрати юридичної природи самого зобов'язання. Зокрема, Є. Шинкарьова¹³ пов'язує особистий характер зобов'язання з неможливістю заміни його учасника без втрати первісного юридичного змісту. Саме такий підхід підтримує і В. Погребняк¹⁴, який справедливо зазначає, що певний особистісний елемент притаманний майже будь-якому відносному правовідношенню, а тому вирішальне значення має не підстава виникнення зобов'язання, а характер самого обов'язку.

Корпоративно-деліктні борги зазначеним критеріям не відповідають. Як було показано раніше, вони є майновими компенсаційними вимогами, зміст яких зводиться до сплати визначеної грошової суми, а їх розмір визначається через дефіцит ліквідаційної маси. Виконання такого обов'язку не залежить від індивідуальних якостей боржника, не має фідуціарного характеру

¹³ Шинкарьова (н 7).

¹⁴ Погребняк (н 6) 92–101.

та не передбачає здійснення особисто-довірчих дій. Саме тому особистий характер протиправної поведінки не трансформує відповідне майнове зобов'язання у вимогу, нерозривно пов'язану з особистістю боржника.

Отже, корпоративно-деліктні борги не охоплюються жодним із винятків, передбачених ч. 2 ст. 134 КУзПБ. Це означає, що законодавець не виключив їх із загального механізму звільнення фізичної особи від боргів. Водночас відсутність прямої законодавчої заборони сама по собі ще не означає автоматичного звільнення боржника від таких зобов'язань, а лише відкриває можливість оцінки інших юридично значущих обставин, насамперед пов'язаних із добросовісністю боржника.

Значення кримінально-правової кваліфікації при вирішенні питання про звільнення від корпоративно-деліктних боргів

Висновок про те, що корпоративно-деліктні борги не охоплюються винятками, передбаченими ч. 2 ст. 134 КУзПБ, не усуває необхідності оцінки природи протиправної поведінки, яка стала підставою для їх виникнення. У цьому контексті принципового значення набуває співвідношення цивільно-правової відповідальності пов'язаних з боржником осіб і кримінально-правової оцінки їхніх дій.

Дії, що є підставою для покладення субсидіарної відповідальності або відповідальності пов'язаних з банком осіб, за певних обставин можуть одночасно утворювати склад кримінального правопорушення. Зокрема, умисне доведення суб'єкта господарювання до стійкої фінансової неспроможності охоплюється ст. 219 Кримінального кодексу України (далі – КК України)¹⁵, а доведення банку до неплатоспроможності – ст. 218¹ КК України. Водночас покладення субсидіарної відповідальності чи стягнення збитків за позовами ФГВФО не потребує встановлення обвинувальним вироком суду факту вчинення кримінального правопорушення. Такі механізми реалізуються самостійно в межах господарського судочинства та ґрунтуються на встановленні складу цивільного, а не кримінального правопорушення.

Саме ця обставина, як видається, має визначальне значення для тлумачення ч. 2 ст. 134 КУзПБ. Законодавець прямо передбачив, що після завершення процедур неплатоспроможності фізична особа не звільняється від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану кримінальним правопорушенням. Натомість він не встановив аналогічного правила щодо корпоративно-деліктних боргів, які виникли внаслідок цивільно-правової відповідальності контролюючих осіб.

На нашу думку, такий підхід є цілком логічним. Оскільки законодавець спеціально виділив шкоду, завдану кримінальним правопорушенням, по-

¹⁵ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>> (дата звернення 25.06.2026).

ширення цього винятку на всі випадки корпоративно-деліктної відповідальності фактично означало б розширювальне тлумачення ч. 2 ст. 134 КУЗПБ та створення нового винятку, прямо не передбаченого законом.

Отже, сама по собі наявність судового рішення про покладення субсидіарної відповідальності, солідарної відповідальності керівника боржника або стягнення збитків за позовом ФГВФО ще не свідчить про неможливість звільнення фізичної особи від відповідних боргів. Для застосування винятку, передбаченого ч. 2 ст. 134 КУЗПБ, визначальним є не факт існування корпоративно-деліктного боргу, а встановлення у передбаченому законом порядку шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Добросовісність боржника як предмет судової оцінки та принцип пропорційності як метод її здійснення

Отже, ключовим питанням є не допустимість звільнення від корпоративно-деліктних боргів як така, а визначення критеріїв, за якими суд повинен вирішувати питання про можливість застосування такого звільнення у конкретній справі. Відтак вирішення подальшої долі корпоративно-деліктних боргів переходить із площини формального тлумачення закону до площини судової оцінки.

Верховний Суд послідовно наголошує, що інститут неплатоспроможності фізичних осіб побудований на концепції “чесного і сумлінного боржника”¹⁶, сутність якої полягає в тому, що звільнення від боргів є не формою винагороди боржника, а засобом його економічної реабілітації після завершення судових процедур неплатоспроможності. Саме тому ключового значення набуває оцінка добросовісності боржника.

Наявність судового рішення про покладення субсидіарної відповідальності, солідарної відповідальності керівника боржника або стягнення збитків за позовом ФГВФО, як видається, ще не означає автоматичної недобросовісності боржника у розумінні Книги п’ятої КУЗПБ. Як було обґрунтовано у попередніх дослідженнях автора¹⁷, добросовісність у процедурах неплатоспроможності є багаторівневою категорією та охоплює не лише обставини виникнення відповідного боргу, а й поведінку особи під час виникнення стану неплатоспроможності та безпосередньо під час проходження судових

¹⁶ Постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 22 вересня 2021 р. у справі № 910/6639/20 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100456026>> (дата звернення 25.06.2026); Постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 26 травня 2022 р. у справі № 903/806/20 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458809>> (дата звернення: 17.06.2026); Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 27 лютого 2024 р. у справі № 910/4014/22 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117622029>> (дата звернення: 22.06.2026).

¹⁷ А. Данілов, ‘Добросовісність боржника у процедурах неплатоспроможності фізичних осіб: багаторівнева модель та методологія застосування правових наслідків’ (Рукопис, поданий до редакції журналу “Слово Національної школи суддів України”) <https://drive.google.com/file/d/1jS_IKlJY1w4oYEw4dQR7zieSLAfPvQX/view> (дата звернення 25.06.2026).

процедур. Отже, встановлення корпоративно-деліктної відповідальності є лише одним із факторів оцінки добросовісності, але не створює автоматичної презумпції відмови у звільненні від боргів.

Водночас добросовісність неплатоспроможного боржника є лише предметом судової оцінки і сама по собі не визначає метод її здійснення. На нашу думку, така оцінка повинна здійснюватися крізь призму принципу пропорційності, який вимагає забезпечення справедливого балансу між правом кредиторів на задоволення їхніх вимог і правом боржника на економічну реабілітацію. Саме застосування принципу пропорційності дає змогу уникнути як автоматичного звільнення від корпоративно-деліктних боргів, так і автоматичної відмови у звільненні від них.

Застосування принципу пропорційності, на нашу думку, повинно здійснюватися шляхом послідовної оцінки трьох взаємозв'язаних блоків обставин.

Перший блок стосується поведінки боржника до виникнення корпоративно-деліктного боргу. На цьому етапі суд повинен оцінити характер і ступінь вини боржника, наявність або відсутність його особистого збагачення чи іншої неправомірної майнової вигоди за рахунок кредиторів, а також наявність чи відсутність обвинувального вироку суду або іншої належної кримінально-правової кваліфікації відповідної поведінки.

Другий блок охоплює поведінку боржника під час проходження процедури неплатоспроможності. Предметом оцінки є виконання ним покладених КУЗПБ обов'язків, повнота розкриття інформації про майновий стан, співпраця з арбітражним керуючим і судом, відсутність спроб приховати активи чи ввести кредиторів в оману, тобто всі обставини, які характеризують процесуальну добросовісність боржника.

Третій блок передбачає оцінку наслідків подальшого збереження корпоративно-деліктного боргу. Суд повинен установити, чи здатне подальше існування такого зобов'язання реально забезпечити відновлення порушених майнових прав кредиторів, чи воно фактично перетворюється на безстрокове економічне покарання боржника. Для цього доцільно враховувати розмір боргу, вік і стан здоров'я боржника, прогнозовану тривалість його економічно активного життя, майновий стан, наявні та потенційні прямі та опосередковані джерела доходів, а також необхідність забезпечення мінімальних життєвих потреб боржника та членів його сім'ї.

Запропонований підхід узгоджується і з практикою Європейського суду з прав людини, який послідовно наголошує на необхідності забезпечення справедливого балансу між легітимною метою втручання у права особи та недопустимістю покладення на неї надмірного й індивідуального тягаря^{18, 19}.

¹⁸ *Sporrong and Lönnroth v Sweden* (Applications nos. 7151/75, 7152/75) Judgment (Plenary Court) 23 September 1982 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580>> (accessed 25.06.2026).

¹⁹ *OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v Russia* (Application no. 14902/04) Judgment (First Section) 20 September 2011 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-106308>> (accessed 25.06.2026).

Саме тому у випадках, коли довічне збереження корпоративно-деліктного боргу вже не здатне забезпечити реальне відновлення майнових прав кредиторів, але водночас фактично позбавляє боржника можливості економічної реабілітації, відмова в застосуванні механізму звільнення від боргів може розглядатися як така, що покладає на нього непропорційний та надмірний індивідуальний тягар.

Отже, корпоративно-деліктні борги не повинні ані автоматично виключатися зі сфери застосування механізму звільнення від боргів, ані автоматично підлягати звільненню після завершення процедур неплатоспроможності. Вирішення цього питання потребує індивідуальної судової оцінки добросовісності боржника, яка має здійснюватися шляхом застосування принципу пропорційності та запропонованого алгоритму оцінки обставин справи. Саме такий підхід, на нашу думку, найбільшою мірою відповідає реабілітаційній спрямованості КУзПБ, практиці Верховного Суду та сучасному розумінню концепції нового фінансового старту.

Висновки. Обґрунтовано, що субсидіарна відповідальність за доведення до банкрутства, солідарна відповідальність керівника боржника та відповідальність пов'язаних з банком осіб за позовами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб утворюють самостійну категорію корпоративно-деліктних боргів, яка, незважаючи на деліктну природу, істотно відрізняється від класичних деліктних зобов'язань за об'єктом посягання, механізмом визначення розміру відповідальності, способом прояву шкоди та предметом її компенсації. Встановлено, що такі вимоги не охоплюються жодним із винятків, передбачених ч. 2 ст. 134 КУзПБ, а тому формально підпадають під загальний механізм звільнення фізичної особи від боргів.

Корпоративно-деліктна відповідальність фізичної особи сама по собі не виключає її звільнення від боргів після завершення процедури неплатоспроможності. Виняток, передбачений ч. 2 ст. 134 КУзПБ, застосовується лише за умови, що відповідна шкода завдана кримінальним правопорушенням у встановленому законом порядку.

Запропоновано авторську методологію судової оцінки можливості звільнення фізичної особи від корпоративно-деліктних боргів, відповідно до якої добросовісність боржника виступає предметом судової оцінки, а принцип пропорційності – методом її здійснення. Застосування цього підходу передбачає послідовну оцінку трьох взаємозв'язаних блоків обставин: 1) поведінки боржника до виникнення корпоративно-деліктного боргу (характер і ступінь вини, особисте збагачення, кримінально-правова кваліфікація відповідних дій); 2) добросовісності його поведінки під час проходження процедури неплатоспроможності; 3) наслідків подальшого збереження боргу з точки зору досягнення його компенсаційної мети та реалістичності фактичного виконання. Саме такий підхід, на нашу думку, забезпечує справед-

ливий баланс між правом кредиторів на задоволення їхніх вимог і правом боржника на економічну реабілітацію та може бути використаний як методологічна основа для формування єдиної судової практики застосування ст. 134 КУЗПБ.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Butyrska I, 'Bankrutstvo fizychnykh osib: problemy teorii ta praktyky' [2021] 1 *Ekonomika ta pravo* 89–95 <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.01.089> (in Ukrainian).
2. Pohrebniak V, 'Vymohy kredytoriv, vid vykonannya yakykh borzhnyk – fizychna osoba ne zvilniaetsia pislia zavershennia sudovykh protsedur u spravi pro neplatospromozhnist' [2025] 3 *Nove ukrainske pravo* 92–101 <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.12> (in Ukrainian).
3. Tashian R, 'Dobrosovisnist yak zahalna zasada tsyvilnoho zakonodavstva' [2025] 4 *Juris Europensis Scientia* 21–25 <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2025.5> (in Ukrainian).
4. Valihura K, 'Pryntsyp dobrosovisnosti yak katehoriia tsyvilnoho prava' [2020] 4 *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo* 11–16 <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.02> (in Ukrainian).

Conference papers

5. Zhornokui V, 'Katehoriia "rozumnist" i "dobrosovisnist" u konteksti prytiahnennia do vidpovidalnosti chleniv orhaniv aktsionernoho tovarystva za yoho borhy', in *Problemy tsyvilnoho prava ta protsesu: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf., prysviach. svitlii pamiati O. A. Pushkina, Kharkiv, 24 trav. 2019 r.* (KhNUVS 2019) 139–143 (in Ukrainian).

Theses

6. Shynkarova Ye, 'Zoboviazannia, nerozryvno poviazani z osoboju borzhnyka abo kredytora, za tsyvilnym zakonodavstvom Ukrainy' (PhD dissertation, 2021) (in Ukrainian).

Websites

7. Danilov A, Dobrosovisnist borzhnyka u protsedurakh neplatospromozhnosti fizychnykh osib: bahatorivneva model ta metodolohiia zastosuvannya pravovykh naslidkiv (Rukopys, podanyi do redaktsii zhurnalu "Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy") <https://drive.google.com/file/d/1jS_IKlJY1w-4oYEw4dQR7zieSLAFpVQX/view> (accessed 25.06.2026) (in Ukrainian).
8. Danilov A, Pravo na platospromozhnist yurydychnoi osoby yak samostiinyi ob'ekt pravovoi okhorony u bankrutstvi (Rukopys statti, podanoi do druku v zhurnali "Ekonomika ta pravo") <https://drive.google.com/file/d/1dCcKzZOP46i_FuMIjuf7caHDtQvzGXG8/view> (accessed 25.06.2026) (in Ukrainian).

Artem Danilov

CORPORATE TORT-BASED DEBTS IN PERSONAL INSOLVENCY PROCEEDINGS: ISSUES OF DEBT DISCHARGE

ABSTRACT. The article examines the legal nature of claims arising from subsidiary liability for bringing a legal entity to bankruptcy, joint and several liability of a company director for failure to file for insolvency in a timely manner under the threat of insolvency, and liability for damages caused

to an insolvent bank in claims brought by the Deposit Guarantee Fund of Ukraine. To denote these categories of claims collectively, the article proposes the concept of “corporate tort-based debts”.

The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of the legal nature of corporate tort-based debts and to determine their impact on the assessment of the debtor’s good faith when deciding whether a natural person may be discharged from such obligations.

The article argues that corporate tort-based debts do not fall within the exceptions to discharge provided for in Article 134(2) of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and that, therefore, their legal nature alone does not preclude the debtor’s discharge from such obligations.

The author proposes a comprehensive approach to assessing the debtor’s good faith, taking into account the nature and grounds of the corporate tort-based debt, the existence of a criminal-law qualification of the relevant conduct, and compliance with the principle of proportionality when deciding on the discharge of a natural person from such debts.

The article concludes that the debtor’s good faith, rather than the formal classification of a claim as a particular type of pecuniary liability, should serve as the decisive criterion for resolving the issue of debt discharge.

KEYWORDS: personal insolvency; debt discharge; debtor’s good faith; corporate tort-based debts; subsidiary liability; joint and several liability; principle of proportionality.